

Lakialoite LA 84/2018 vp

Antti Kaikkonen kesk ym.

Lakialoite laiksi kansanedustajain eläkelain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen 2 momentin kumoamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Aloitteen tarkoituksena on lakkauttaa kansanedustajien sopeutumiseläkejärjestelmä ja siirtää kaikki entiset ja nykyiset kansanedustajat saman sopeutumisrahajärjestelmän piiriin, joka on jo käytössä vuoden 2011 vaaleissa ja sen jälkeen eduskuntaan valituilla kansanedustajilla. Oikeus sopeutumiseläkkeeseen on nykylainsäädännön mukaan ennen vuotta 2011 valituilla kansanedustajilla.

Aloitteessa ehdotetaan kumottavaksi vuoden 2011 lainmuutoksen (150/2011) voimaantulosäännöksen 2 momentti, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa kansanedustajina toimineisiin henkilöihin sovelletaan kansanedustajain eläkelain 2 §:n 2 momenttia ja 11 §:n 4 momenttia sellaisina, kuin ne olivat voimassa lain 150/2011 voimaan tullessa. Sopeutumiseläkkeet lakkaavat heti lain tullessa voimaan.

Jotta sopeutumiseläkettä parhaillaan saavilla henkilöillä olisi mahdollisuus varautua tulossa oleviin muutoksiin, lakiin ehdotetaan otettavaksi siirtymäsäännös, jonka mukaan nyt sopeutumiseläkkeellä olevilla olisi oikeus saada sopeutumisrahaa kolmen vuoden ajan lain voimaantulosta alkaen. Muilla sopeutumiseläkkeeseen oikeutetuilla entisillä kansanedustajilla olisi oikeus saada sopeutumisrahaa kaksi tai kolme vuotta riippuen siitä, kuinka kauan edustajatoimi on kestänyt. Sopeutumisrahaa maksettaessa otetaan huomioon ansio- ja yrittäjätulojen lisäksi myös pääomatulot. Mahdollisten kohtuuttomien tilanteiden varalta kansliatoimikunnalle ehdotetaan oikeutta myöntää terveydellisestä tai muusta erityisestä syystä harkinnanvaraista sopeutumisrahaa enintään 12 kuukauden ajaksi.

Nykyistä sopeutumisrahajärjestelmää ehdotetaan muutettavaksi siten, että ensimmäisen ja toisen kauden edustajien sopeutumisrahan määrä tulee lähemmäksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan tasoa ja oikeus sopeutumisrahaan syntyy, kun on ollut vuoden kansanedustajana. Lakia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että eläkkeen perusteena oleva palkkio voitaisiin laskea 15 ensimmäisen tai 15 viimeisen kansanedustajavuoden palkkioiden perusteella. Lisäksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan sopeutumisrahakausi (1—3 vuotta) kerryttäisi eläkettä vastaavalla tavalla kuin työttömyysetuudet.

Lakialoite LA 84/2018 vp

Työttömyysturvalakiin ehdotetaan tehtäväksi muutoksia, joilla työssäoloehdon tarkastelujaksoa pidennettäisiin ajalla, jona henkilö on hoitanut kansanedustajan tai ministerin tehtävää.

Ehdotettujen lakien on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2019.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

1.1 Sopeutumiseläkejärjestelmän synty

Mahdollisuus sopeutumiseläkkeen saamiseen tuli kansanedustajain eläkelakiin vuoden 1983 alusta sosiaalivaliokunnan mietinnössä tehdyn ehdotuksen pohjalta (SoVM 11/1982 vp). Mietinnön mukaan eläke koski erityisesti niitä edustajia, jotka ovat olleet pitkähkön aikaa edustajantoinnessa, mutta eivät edustajantoinen päättymisen jälkeen vielä ole täyttäneet laissa säädettyä eläkeikää. Tilanteen säilyttämisestä entisellään olisi sosiaalivaliokunnan mietinnön mukaan aiheutunut edelleen painetta ylimääräisten eläkkeiden myöntämiseen. Valiokunta ehdotti järjestelyä, jossa vähintään seitsemän vuotta edustajana toiminut ja eduskunnasta pois jäänyt kansanedustaja saisi edustajavuosiensa vastaavan eläkkeen myös silloin, kun hän ei ollut vielä täyttänyt eläkeikää. Kun kuitenkin ei katsottu tarkoituksenmukaiseksi, että suhteellisen nuorena eduskuntatyöstä luopuvalle kansanedustajalle maksettaisiin rajoituksetta kansanedustajan eläkettä, valiokunta ehdotti menettelyä, jossa eläkkeensaajan ansiotulo vähentäisi tai poistaisi kokonaan hänelle muutoin tulevan eläkkeen. Ansiotuloksi katsottiin asianomaisen henkilön veronalainen keskikuukausiansio, johon sisältyivät myös asianomaisen saamat veronalaiset eläkkeet. Kansanedustajan eläkkeen enimmäismäärän ylittävä osa eläkkeen ja ansiotulon yhteismäärästä säädettiin vähennettäväksi myönnetystä eläkkeestä sitä maksettaessa. Mietinnön mukaan tällä järjestelmällä voitiin joustavasti taata eduskunnasta pois jääneelle kansanedustajalle kohtuullinen toimeentuloturva, jos muu ansiotulo ei siihen riittänyt, ja samalla estää kohtuuttoman edullisten eläke-etuuskien syntyminen .

1.2 Lakialoitteen tausta

Yleistä eläkejärjestelmää on sopeutumiseläkejärjestelmän käyttöönoton jälkeen muutettu merkittävästi. Muutoksilla on pyritty pidentämään työuria muun muassa nostamalla eläkeiä ja poistamalla normaalia alhaisempia ammatillisia eläkeiä. Muutoksilla on myös sopeutettu eläkejärjestelmiä eliniän pitenemisestä ja julkisen talouden kestävyys turvaamisesta aiheutuviin haasteisiin.

Kansanedustajien sopeutumiseläkejärjestelmään on viime aikoina kohdistunut arvostelua. Erityisen ongelmallisena on pidetty sitä, että sopeutumiseläkkeen määrään eivät vaikuta pääomatulot ja eläkettä voivat saada myös henkilöt, jotka toimivat ammatinharjoittajina tai yrittäjinä nostamatta työstään palkkaa. Arvostelua on herättänyt myös se, että sopeutumiseläkkeen maksamiseen ei liity mitään ikärajaa eikä enimmäisaikaa, vaan sitä on voinut saada monia vuosia ennen vanhuuseläkeikänsä täyttymistä, jos oikeus eläkkeeseen on syntynyt jo melko nuorena.

Lakialoite LA 84/2018 vp

Mainittujen ongelmien ratkaisemiseksi ja kaikkien kansanedustajien saattamiseksi yhdenvertaiseen asemaan ehdotetaan tässä aloitteessa lainmuutoksia, joilla kaikki entiset kansanedustajat tulevat saman sopeutumisrahajärjestelmän piiriin, joka on jo käytössä vuoden 2011 jälkeen eduskuntaan valituilla kansanedustajilla.

1.3 Nykytilanne

Kansanedustajien ja valtioneuvoston jäsenten eläketurva perustuu 1.1.1967 voimaan tulleeseen kansanedustajain eläkelakiin (329/1967). Lakiin ovat vuoden 1983 alusta lähtien sisällyneet myös säännökset oikeudesta edustajantoimen päätyttyä saada tietyn edellytyksin eläkettä 65 vuoden vanhuuseläkeikää saavuttamatta. Tämän eläkemuodon vakiintunut yleiskielinen nimitys on sopeutumiseläke, jota käytetään myös tässä aloitteessa.

Vuonna 2011 lain nimike muutettiin kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetuksi laiksi samalla, kun lakia muutettiin siten, että sopeutumiseläkkeen sijasta ennen eläkkeellesiirtymistä pois jäävien kansanedustajien toimeentulo turvataan määräaikaisella sopeutumisrahalla. Vuoden 2011 lainmuutos koski sellaisia kansanedustajia, jotka on valittu vuoden 2011 eduskuntavaaleissa tai sen jälkeen ensi kerran tehtävänsä. Lain voimaantulosäännöksen mukaan sopeutumiseläkkeen muuttuminen sopeutumisrahaksi ei koskenut jo sopeutumiseläkkeellä olevia entisiä edustajia eikä myöskään ennen 1.3.2011 kansanedustajina tai valtioneuvoston jäsenenä toimineita, jotka eivät vielä ole eläkkeellä.

Sopeutumiseläkkeen voi saada vähintään seitsemän vuotta kansanedustajana ollut entinen edustaja, joka on ollut edustajana tai valtioneuvoston jäsenenä ennen 1.3.2011. Sopeutumiseläkkeessä ei ole alaikäraja, eikä sen kesto ole rajoitettu. Sopeutumiseläkkeen määrä lasketaan samalla tavoin kuin vanhuuseläkkeenkin määrä, mutta toisin kuin vanhuuseläkkeessä sopeutumiseläkkeestä vähennetään mahdolliset työ- ja yrittäjätoimintaan perustuvat eläkkeeseen oikeuttavat ansiot siltä osin kuin ne yhdessä eläkkeen kanssa ylittävät kansanedustajan eläkkeen enimmäismäärän. Sopeutumiseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi, kun henkilö täyttää 65 vuotta. Sopeutumiseläkettä sai heinäkuussa 2018 yhteensä 29 henkilöä.

Vuoden 2011 jälkeen eduskuntaan valittu kansanedustaja on oikeutettu sopeutumisrahaan, jonka kesto on yksi vuosi, mikäli edustajantoimi on kestänyt yhteensä vähintään kolme mutta alle seitsemän vuotta, kaksi vuotta, mikäli edustajantoimi on kestänyt yhteensä vähintään seitsemän mutta alle 15 vuotta, ja kolme vuotta, mikäli edustajantoimi on kestänyt yhteensä vähintään 15 vuotta. Mikäli edustaja on edellä kuvatun sopeutumisrahakauden päättyessä täyttänyt 59 vuotta, hänen sopeutumisrahansa voi jatkua vanhuuseläkeikään eli 65 vuoden ikään asti.

Sopeutumiseläkkeen tavoin myös sopeutumisrahan suuruus lasketaan samoin perustein kuin kansanedustajan vanhuuseläke. Sopeutumisrahan voi saada kolmen vuoden edustajantoimesta. Sen vähimmäismäärä on seitsemän vuoden edustajantoimesta kertyvän eläkkeen suuruinen. Sopeutumisrahaan vaikuttavat työ- tai yrittäjätoimintaan perustuvien ansiotulojen lisäksi sopeutumisrahan saajan pääomatulot.

Kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annettu laki poikkeaa merkittävästi muista työeläkelaeista, joissa eläkettä kertyy koko työuran ajalta kunkin vuoden ansioiden perusteella. Kan-

Lakialoite LA 84/2018 vp

sanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain mukaan eläkkeen perusteena olevaa palkkiota laskettaessa otetaan huomioon viimeisen 15 vuoden aikana ansaitut palkkiot. Näiden vuosipalkkioiden keskiarvo on eläkkeen perusteena oleva palkkio.

Työttömyysturvalain mukaan työssäoloehto täyttyy, kun henkilö on työttömyyttä välittömästi edeltävien 28 kuukauden aikana ollut vähintään 26 kalenteriviikkoa työ- tai virkasuhteessa tehdyssä työssä (palkansaaajan työssäoloehto) tai työskennellyt vähintään 15 kuukautta yrittäjänä edellisten 48 kuukauden aikana (yrittäjän työssäoloehto). Kansanedustajana tai ministerinä toimiminen ei ole työ- tai virkasuhteessa tehtävää työtä, joten se ei kerrytä palkansaaajan työssäoloehto eikä siitä maksettavasta palkkiosta suoriteta lakisääteisiä työttömyysvakuutusmaksuja. Tehtävän hoitaminen ei ole myöskään yritystoimintaa. Koska kansanedustajana tai ministerinä oloaikaa ei ole työttömyysturvalaissa säädetty tarkastelujaksoa pidentäväksi ajaksi, henkilö ei ainakaan suoraan työttömyysturvalaissa säädettyjen tarkastelujakson pidentämistä koskevien säännösten perusteella voi saada työttömyysetuutta, jos hän on hoitanut kansanedustajan tai ministerin tehtävää niin pitkään, ettei tarkastelujaksoon (palkansaaajalla 28 kuukautta, yrittäjällä 48 kuukautta) sisälly riittävää määrää työssäoloehdon täyttävää työtä. Tarkastelujakson pidentämistä koskevat työttömyysturvalain säännökset sisältävät kuitenkin harkinnanvaraa, joten on mahdollista, että soveltamiskäytännössä tarkastelujaksoa saatettaisiin käytännössä pidentää. Tiedossa ei ole, onko tällaisista tilanteista oikeuskäytäntöä.

1.4 Kansainvälinen vertailu

RUOTSI

Ruotsissa on käytössä kaksi eri etuusjärjestelmää kansanedustajille, joiden edustajantoimi parlamentissa on päättynyt: muutostuki ja ansioturva. Muutostukijärjestelmä koskee uusia edustajia, jotka on valittu parlamenttiin vuoden 2014 vaaleissa tai myöhemmin. Tätä aiemmin parlamentissa toimineet ja vuoden 2014 vaaleissa uudelleen valitut edustajat ovat ansioturvan piirissä.

Muutostuki — uusi järjestelmä

Ruotsin parlamentti (Riksdagen) on päättänyt korvata ansioturvajärjestelmän muutostuella (ekonomiskt omställningsstöd), jonka tarkoituksena on helpottaa paluuta työelämään edustajantoimen päätyttyä. Uudet, parlamenttiin vuoden 2014 vaaleissa tai myöhemmin valitut edustajat voivat saada muutostukea edustajantoimensa päätyttyä, jos he ovat toimineet edustajana yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan. Muutostukea voi saada enintään kahden vuoden ajan edustajantoimen keston mukaan.

Muutostuen määrä on 85 % edustajanpalkkiosta. Muut tulot voivat vähentää muutostukea.

Jos henkilö on toiminut parlamentissa vähintään 8 vuoden ajan ja täyttänyt edustajantoimen päättymisvuoden aikana 55 vuotta, tuen maksuaikaa voidaan pidentää erityisistä syistä enintään vuoden kerrallaan. Pidentetyn tuen määrä voi olla enintään 45 % edustajanpalkkiosta. Kansanedustajan edustajanpalkkio vuonna 2017 oli 784 800 SEK vuodessa. Muutostuki kartuttaa eläkettä. Se ei kuitenkaan oikeuta ansiotulovähennykseen.

Lakialoite LA 84/2018 vp

Ansioturva — vanha järjestelmä

Ansioturva (inkomstgaranti) koskee aiemmin parlamentissa toimineita edustajia, jotka on valittu uudelleen vuoden 2014 vaaleissa. Ansioturvan tarkoituksena on tuoda taloudellista turvaa muutostilanteeseen, jonka edustaja kohtaa, kun hänen toimensa parlamentissa päättyy. Sitä ei ole tarkoitettu pysyväksi toimeentulon lähteeksi.

Jos henkilön edustajantoimi päättyy hänen ollessaan alle 65 vuotta ja hän on toiminut edustajana yhtäjaksoisesti vähintään kolmen mutta kuitenkin alle kuuden vuoden ajan, hänellä on oikeus saada ansioturvaa vuoden ajan. Jos henkilö on toiminut edustajana yhteensä vähintään kuuden vuoden ajan, hänen ikänsä toimen päättyessä määrittää ansioturvan maksuajan. Jos edustaja on toiminut parlamentissa yhteensä vähintään kuuden vuoden ajan ja täyttänyt sinä aikana 50 vuotta, hän on oikeutettu ansioturvaan aina 65 vuoden ikään saakka.

Ensimmäisen vuoden aikana maksettava summa on 80 % ansioturvan perusteesta (= edustajanpalkkio + edustajantoimen päättymishetkellä saadut lisäpalkkiot). Toisesta vuodesta alkaen ansioturvaa vähennetään sen mukaan, kuinka monta vuotta edustaja on toiminut parlamentissa. Enimmäismäärä on 66 % ansioturvan perusteesta, ja sen voi saada, jos on ollut edustajana 12 vuotta. Kuudennesta vuodesta alkaen ansioturvan laskentaperusteena käytetään ainoastaan edustajanpalkkiota.

Ansioturvaa vähennetään, jos entisellä edustajalla on muita tuloja. Ansioturva kartuttaa eläkettä ensimmäisten viiden vuoden ajan. Se ei kuitenkaan oikeuta ansiotulovähennykseen.

Muutostuen ja ansioturvan tarkistaminen

Muutostukea ja ansioturvaa voidaan myös tarkistaa, eli etuuden määrää voidaan vähentää tai se voidaan lopettaa kokonaan. Muutostukea ja ansioturvaa voidaan tarkistaa seuraavissa tilanteissa:

- Entinen edustaja työskentelee olennaisessa määrin jonkun toisen palveluksessa, mutta hän ei nosta työstään kohtuullista korvausta.
- Entisellä edustajalla on kirjanpidon osoittamia aktiivisesta elinkeinotoiminnasta saatuja tuloja, jotka ovat vähentyneet, koska niitä on esimerkiksi siirretty varaukseen jaksotusrastoon (periodiseringsfond) tai käytetty omatoimiseen eläkesäästämiseen.
- Entinen edustaja on saanut passiivisesta elinkeinotoiminnasta tuloja, joihin sisältyy ansiotuloja.
- Entinen edustaja tuomitaan vakavasta rikoksesta.
- Entinen edustaja ei ole pyrkinyt riittävässä määrin etsimään uutta työtä.

Lakialoite LA 84/2018 vp

NORJA

Norjan parlamentti (Stortinget) voi maksaa niille parlamentin jäsenille, joita ei valita uudelleen parlamenttiin ja joilla ei myöskään ole mahdollisuutta löytää palkallista työtä tai saada eläkettä, seuraavia etuuksia:

Sopeutumiskorvaus

Parlamentin jäsenet, jotka eivät jatka tehtävässään uusien vaalien jälkeen, voivat anoa kansanedustajan kiinteää palkkaa vastaavaa sopeutumiskorvausta 3 kuukaudeksi vaalikauden päättymisen jälkeen. Sopeutumiskorvauksen myöntäminen edellyttää, että hakija on laatinut selvityksen tuloistaan. Korvauksesta vähennetään mahdolliset muut 5 000 kruunua ylittävät tulot kyseiseltä kaudelta. Parlamentin puhemiehistö voi samoin rajoituksin myöntää mahdollisen sopeutumiskorvauksen istuntoihin kutsutuille varajäsenille, jotka ovat saapuneet paikalle säännöllisesti tietyn ajan kuluessa.

Varhaiseläke

Parlamentin jäsenet, jotka hakevat aktiivisesti työtä tai hankkivat tarpeellisen ja asianmukaisen koulutuksen, voivat anoa vuoden pituista varhaiseläkettä sopeutumiskorvauksen päättymisen jälkeen. Varhaiseläkkeestä vähennetään mahdolliset muut työtulot. Varhaiseläke on suuruudeltaan 66 % edustajien kiinteästä palkasta, joka vuonna 2017 oli 928 602 NOK vuodessa.

TANSKA

Tanskan parlamentin (Folketinget) entiset kansanedustajat voivat saada sopeutumiskorvausta ja kouluttautumiskorvausta.

Sopeutumiskorvaus

Jos varsinainen kansanedustaja jättää parlamentin parlamenttivaalien tai sairauden vuoksi, hänelle maksetaan peruspalkkaa vastaavaa sopeutumiskorvausta 6—24 kuukauden ajan siitä, kun hän on eronnut tehtävästään. Korvauksen maksuaika riippuu siitä, kuinka kauan kyseinen henkilö on toiminut kansanedustajana (puolet niiden kokonaisten kuukausien määrästä, jotka hän on viimeksi ollut keskeytyksettä kansankäräjien tai Euroopan parlamentin jäsen, kuitenkin enintään 24 kuukautta). Kansanedustajan peruspalkka on tällä hetkellä 650 049 DKK vuodessa. Mahdolliset palkkatulot, itsenäisestä ammatinharjoittamisesta saadut tulot, erilaiset korvaukset ja palkkiot sekä eläkkeet ja eläkkeen kaltaiset etuudet yms. vähennetään korvauksesta. Enintään 137 959 kruunun suuruisia tuloja ei kuitenkaan vähennetä ensimmäisten 12 kuukauden aikana (lokakuun 2017 taso). Tarkemmat säännökset ovat kansankäräjävaaleja sääntelevän vaalilain (Lov om valg til Folketinget) 109 §:ssä.

Poikkeustapauksissa eli kyseisen henkilön terveydellisen, taloudellisen tai sosiaalisen tilanteen niin edellyttäessä kansankäräjien puhemies voi varapuhemiesten kanssa käymiensä neuvottelujen jälkeen tehdä päätöksen siitä, että sopeutumiskorvauksen maksamista jatketaan vielä 12 kuukauden ajan.

Lakialoite LA 84/2018 vp

Kouluttautumiskorvaus

Varsinainen kansanedustaja, joka jättää kansankäräjät kansankäräjävaalien yhteydessä tai joka eroaa kansankäräjiltä sairauden vuoksi, voi saada kouluttautumiskorvausta. Kouluttautumiskorvausta voidaan myöntää vain sen ajan, jona jäsen saa sopeutumiskorvausta, ja vain ansaitun määrän puitteissa. Kouluttautumiskorvausta kerryttävä määrä kokonaista jäsenyysvuotta kohti on 27 592 kruunua, kuitenkin enintään 137 959 kruunua (lokakuun 2017 taso). Täydennyskoulutukseen ym. maksetut summat eivät ole verotettavaa tuloa. Kouluttautumiskorvaus edellyttää kansankäräjien puhemiehen hyväksyntää.

ISLANTI

Islannin parlamentin (Althingi) jäsen on oikeutettu tilapäiseen sopeutumiskorvaukseen, jos hän on eronnut parlamentin jäsenyydestä, jos hän ei asetu uudelleen ehdolle parlamenttivaaleissa tai jos hän ei ole tullut valituksi uudelleen parlamenttivaaleissa.

Sopeutumiskorvaus on suuruudeltaan kansanedustajan peruskuukausipalkkion suuruinen. Sitä maksetaan 3 kuukauden ajalta. Jos kansanedustaja on ollut kansanedustajana kahden tai useamman vaalikauden ajan, sopeutumiskorvausta maksetaan 6 kuukauden ajalta. Sopeutumiskorvaus puhemiehelle määräytyy puhemiehen palkkion mukaan.

Kansanedustajan peruspalkkio on 1 101 194 ISK kuukaudessa. Puhemiehen palkkio on 1 826 273 ISK kuukaudessa.

Jos entinen kansanedustaja menee uuteen työhön ennen sopeutumiskorvauskauden päättymistä, sopeutumiskorvauksen maksaminen lopetetaan, jos palkka uudesta työstä on yhtä suuri tai suurempi kuin sopeutumiskorvaus. Jos palkka uudesta työstä on alempi kuin sopeutumiskorvaus, sopeutumiskorvauksen ja palkan välinen erotus maksetaan sopeutumiskorvauskauden loppuun.

2 Aloitteen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1 Sopeutumiseläkkeiden lakkauttaminen ja siihen liittyvät siirtymäjärjestelyt

Aloitteen tavoitteena on lisätä entisten kansanedustajien hakeutumista takaisin työmarkkinoille ja parantaa kansanedustajien yhdenvertaista kohtelua siirtämällä kaikki entiset kansanedustajat saman sopeutumisrahajärjestelmän piiriin, joka on jo käytössä vuoden 2011 vaaleissa tai sen jälkeen ensimmäistä kertaa eduskuntaan valituilla kansanedustajilla. Lakialoitteessa ehdotetut muutokset kehittävät kansanedustajien sopeutumisturvajärjestelmää lähemmäksi palkansaajien ja yrittäjien työttömyysturvajärjestelmää.

Aloitteessa ehdotetaan, että kansanedustajien sopeutumiseläkejärjestelmä lakkautetaan ja kaikki entiset ja nykyiset kansanedustajat siirretään saman sopeutumisrahajärjestelmän piiriin, joka on jo käytössä vuoden 2011 vaaleissa tai sen jälkeen ensimmäistä kertaa eduskuntaan valituilla kansanedustajilla. Sopeutumiseläkejärjestelmän lakkauttaminen ehdotetaan tehtäväksi kumoamalla vuoden 2011 lainmuutoksen (150/2011) voimaantulosäännöksen 2 momentti, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa kansanedustajina toimineisiin henkilöihin sovelletaan kansanedustajain

Lakialoite LA 84/2018 vp

eläkelain 2 §:n 2 momenttia ja 11 §:n 4 momenttia sellaisina, kuin ne olivat voimassa lain 150/2011 voimaan tullessa.

Sopeutumiseläkkeet lakkaisivat lakialoitteessa ehdotetun lainsäädännön tullessa voimaan 1.3.2019. Jotta sopeutumiseläkettä saavat henkilöt ehtivät varautua muutoksiin, lakiin ehdotetaan otettavaksi siirtymäsäännös, jonka mukaan nyt sopeutumiseläkkeellä olevilla entisillä kansanedustajilla olisi oikeus saada sopeutumisrahaa kolmen vuoden ajan lain voimaantulosta. Säännöksen tarkoituksena on antaa niille henkilöille, joiden toimeentulo perustuu sopeutumiseläkkeeseen, kolme vuotta aikaa mukautua uuteen tilanteeseen. Sinä aikana he voivat kouluttautua, päivittää osaamistaan, hakea töitä, ryhtyä yrittäjiksi tai huolehtia jollakin muulla tavalla oman ja perheensä toimeentulon järjestämisestä. Koska sopeutumiseläkkeen lakkaamisesta aiheutuva varautumistarve ei välttämättä ole pienempi niillä, jotka ovat aikoinaan olleet alle 15 vuotta kansanedustajina, säännöksessä ehdotetaan, että oikeus sopeutumisrahaan olisi kolme vuotta kaikilla, joille maksetaan sopeutumiseläkettä lain voimaantullessa riippumatta heidän edustajauransa kestosta.

Muilla entisillä kansanedustajilla, joilla olisi nykysäännösten mukaan oikeus sopeutumiseläkkeeseen, olisi oikeus saada sopeutumisrahaa kaksi tai kolme vuotta riippuen siitä, kuinka kauan edustajatoimi on kestänyt. Sopeutumisrahaa maksettaessa otetaan huomioon ansio- ja yrittäjätulojen lisäksi myös pääomatulot.

Mahdollisten kohtuuttomien tilanteiden varalta kansliatoimikunnalle ehdotetaan oikeutta myöntää terveydellisestä tai muusta erityisestä syystä harkinnanvaraista sopeutumisrahaa entiselle kansanedustajalle enintään 12 kuukauden ajaksi.

2.2 Sopeutumisrahajärjestelmän kehittäminen

Sopeutumisrahajärjestelmää ehdotetaan muutettavaksi siten, että ensimmäisen ja toisen kauden edustajien sopeutumisrahan määrä tulee lähemmäksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan tasoa. Sopeutumisrahan suuruus määräytyy lain 2 §:n 3 momentin mukaan samoin perustein kuin kansanedustajan vanhuuseläke kuitenkin niin, että sopeutumisrahan määrä on aina vähintään se määrä, joka eläkettä karttuu seitsemän vuoden edustajantoimesta. Seitsemän vuoden edustajantoimesta karttuva eläkkeen määrä on selvästi vähemmän kuin mitä vastaavan tasoisesta ansiosta kertyisi ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa. Jotta yhden kauden tai kaksi kautta kansanedustajana toimineiden sopeutumisraha olisi lähempänä ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa, aloitteessa ehdotetaan lakia muutettavaksi siten, että sopeutumisrahan määrä on aina vähintään se määrä, joka eläkettä karttuu yhdeksän vuoden edustajantoimesta.

Lisäksi ehdotetaan lakia muutettavaksi siten, että oikeus sopeutumisrahaan syntyisi, kun on ollut yhden vuoden kansanedustajana. Nykyisin sopeutumisrahaoikeus syntyy kolmen vuoden kansanedustajana toimisen perusteella. Myös tällä muutoksella pyritään siihen, että sopeutumisrahan antama turva vastaisi nykyistä paremmin ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan antamaa turvaa. Oikeus työttömyyspäivärahaan syntyy palkansaajalle, jos hän on 28 edellisen kuukauden aikana (palkansaajan tarkastelujakso) ollut vähintään 26 viikkoa (noin 6 kuukautta) työssäoloehdon täyttävässä työssä. Jotta henkilö saisi ansiosidonnaista työttömyysturvaa, hänen tulee lisäksi olla työssäoloehdon täyttämisen aikana vakuutettuna työttömyyskassassa.

Lakialoite LA 84/2018 vp

2.3 Kansanedustajien sosiaaliturvan kehittäminen

Sopeutumisrahan määräytymisperusteita koskevien muutosten lisäksi lakialoitteessa ehdotetaan myös eräitä muita kansanedustajien sosiaaliturvaa kehittäviä muutoksia. Kansanedustajan eläkkeen laskutapaan ehdotetaan muutoksia, joiden tavoitteena on poistaa työuran pidentämiseen liittyviä esteitä ja saada eläkkeen perusteena oleva palkkio vastaamaan paremmin edustajauran aikaista keskimääräistä palkkiotasoa.

Säännöstä eläkkeen perusteena olevan palkkion laskemisesta ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että huomioon otetaan 15 viimeisen kansanedustajana toimitun vuoden aikana saadut palkkiot. Muutos merkitsee, että laskentaan voi tulla mukaan myös yli 15 vuotta sitten olleita edustajavuosia, jos henkilön edustajaurassa on ollut katkoja. Keskiarvoa laskettaessa hypättäisiin jatkossa yli ne vuodet, jolloin henkilö ei ole ollut kansanedustajana. Muutoksen tavoitteena on, että eläkkeen perusteena olevassa vuosipalkkioiden keskiarvon laskennassa on mukana mahdollisimman monta edustajana toimittua vuotta, jotta eläkkeen perusteena oleva palkkio saadaan vastaamaan nykyistä paremmin koko edustajauran aikaista ansiotasoa.

Koska eläkkeen perusteena olevaa palkkiota laskettaessa on mahdollista ottaa huomioon vain viimeisen 15 vuoden palkkiot, voi laskelmasta jäädä pois sellaisia vuosia, joina edustaja on toiminut esimerkiksi ministerinä, jos ministerivuodet ovat olleet yli 15 vuotta sitten. Pitkään eduskunnassa toimineen edustajan eläke voi näin jäädä selvästi pienemmäksi kuin se olisi ollut, jos edustaja olisi lopettanut edustajauransa silloin, kun korkeampia ansioita sisältäneet ministerivuodet olivat vielä mukana eläkelaskennasta.

Eläkkeen perusteena olevan palkkion laskentasäännöksiin ehdotetaan lisättäväksi mahdollisuus eläkkeenhakijan pyynnöstä tehdä vertailulaskelma myös 15 ensimmäisen kansanedustajavuoden mukaan. Jos eläkkeen perusteena oleva palkkio olisi 15 viimeisen kansanedustajavuoden ansioiden perusteella laskettuna pienempi kuin 15 ensimmäisen vuoden mukaan laskettuna, eläke määräytyisi 15 ensimmäisen kansanedustajavuoden ansioiden perusteella. Ehdotetun muutoksen toivotaan lisäävän kokeneiden ja ansioituneiden edustajien halukkuutta jatkaa edustajauraansa myös ministeri- tai puhemiehistövuosien jälkeen.

Vastaava säännös mahdollisuudesta käyttää laskennassa 15 ensimmäistä vuotta on maakuntapäivien ja maakuntahallituksen jäsenten eläketurvasta annetussa Ahvenanmaan maakuntalaissa (67/2015). Se lisättiin lakiin 10.9.2015 eli vähän yli kuukautta ennen 18.10.2015 pidettyjä Ahvenanmaan maakuntapäivävaaleja. Ehdotuksen valmistelu käynnistettiin, kun ilmeni, että ilman lainmuutosta eläke olisi pienentynyt pitkän uran maakuntapäivillä tai maakuntahallituksessa tehneillä henkilöillä, jos he olisivat jatkaneet maakuntapäivillä tai maakuntahallituksessa vaalien jälkeen.

Lisäksi kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan sopeutumisrahakausi (1—3 vuotta) kerryttäisi eläkettä vastaavalla tavalla kuin työttömyysetuudet.

Työttömyysturvalakiin ehdotetaan muutoksia, joilla pyritään siihen, että henkilö voisi halutesaan säilyttää oikeutensa ansiosidonnaiseen työttömyysetuuteen ollessaan lyhyehkön aikaa kan-

Lakialoite LA 84/2018 vp

sanedustajana tai ministerinä. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset, joiden mukaan kansanedustajana tai ministerinä oloaika pidentää tarkastelujaksoa, jonka aikana työssööloehdon tulee täyttyä. Tavoitteena on luoda selkeät säännökset, joiden perusteella kansanedustajaksi valittu voisi säilyttää oikeutensa ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan tai peruspäivärahaan ja valita kansanedustajakautensa päätyttyä, hakeeko hän sopeutumisrahaa vai ansio- tai peruspäivärahaa. Koska tarkoitus ei ole, että henkilö voisi saada sekä sopeutumisrahaa että työttömyysetuutta, työttömyysturvalakiin ehdotetaan lisättäväksi myös säännös, jonka mukaan sopeutumisrahan saaminen estää työttömyysetuuden saannin.

3 Ehdotusten vaikutukset

Sopeutumiseläkkeiden lakkauttamisen ja korvaamisen määräaikaisella sopeutumisrahalla arvioidaan lisäävän entisten kansanedustajien hakeutumista työmarkkinoille. Sillä voi siten olla tyuria pidentävä vaikutus. Toisaalta sopeutumiseläkejärjestelmän lakkauttaminen voi aiheuttaa toimeentulovaikeuksia niille entisille kansanedustajille, jotka eivät onnistu työllistymään.

Heinäkuussa 2018 sopeutumiseläkettä sai 22 naista ja 7 miestä. Sopeutumiseläkkeiden lakkauttamisen välittömien vaikutusten voidaan näin ollen olettaa kohdistuvan useampaan naiseen kuin mieheen. Sitä, aiheutuuko sopeutumiseläkejärjestelmän lakkauttamisesta pitemmällä tähtäimellä enemmän toimeentulo-ongelmia naisille vai miehille, ei pystytä ennakoimaan.

Kansanedustajien eläke- ja sopeutumisrahahakemusten käsittelyn sekä eläkkeiden ja sopeutumisrahojen maksamisen hoitaa Keva. Siirtyminen kahdesta etuuslajista (sopeutumiseläke ja sopeutumisraha) yhteen etuuslajiin (sopeutumisraha) helpottaa asioiden käsittelyä Kevassa. Toisaalta pääomatulojen valvonnan lisääntyminen aiheuttaa jonkin verran lisätyötä. Lisätyötä voi aiheuttaa myös eläkkeiden laskutapaan ehdotettu muutos, jonka mukaan eläkkeen perusteena oleva palkkio voitaisiin laskea myös 15 ensimmäisen kansanedustajavuoden palkkioiden perusteella.

Sopeutumiseläkkeiden lakkauttamisen arvioidaan alentavan jonkin verran valtion eläkemenojen jälkeen, kun 2—3 vuoden siirtymäaika on päättynyt. Toisaalta valtion menoja voivat jonkin verran lisätä sopeutumisrahajärjestelmän muutokset, joilla nostetaan yhden kauden tai kaksi kautta kansanedustajina olleiden sopeutumisrahan määrää ja muutetaan sopeutumisrahaoikeus alkamaan yhden vuoden kansanedustajanaolosta nykyisen kolmen vuoden sijasta. Myös eläkkeen perusteena olevan palkkion laskutapaan liittyvillä muutoksilla voi olla vähäisiä valtion menoja lisääviä vaikutuksia. Kaiken kaikkiaan lakialoitteessa ehdotetuilla muutoksilla arvioidaan olevan vähäinen valtion menoja vähentävä yhteisvaikutus.

Työttömyysturvalain muuttaminen siten, että kansanedustajana tai ministerinä oloaika pidentää työssööloehdon täyttymisen tarkastelujaksoa, voi parantaa erityisesti niiden entisten kansanedustajien asemaa, joilla kansanedustajakautta edeltävien ansioiden perusteella laskettu ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha olisi korkeampi kuin heille myönnettävä sopeutumisraha. Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saaminen edellyttää, että henkilö pitää yllä työttömyyskassan jäsenyytensä ollessaan kansanedustajana, mistä aiheutuu henkilölle kustannuksia. Tarkoitus on, että henkilö voisi itse päättää, hakeeko hän työttömyyspäivärahaa vai sopeutumisrahaa. Molempia etuuksia ei voisi saada, vaan sopeutumisrahan saaminen estäisi työttömyysetuuden saannin.

Lakialoite LA 84/2018 vp

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki kansanedustajain eläkelain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen 2 momentin kumoamisesta

1 §. Aloitteessa ehdotetaan, että kansanedustajien sopeutumiseläkejärjestelmä lakkautetaan ja kaikki entiset ja nykyiset kansanedustajat tulevat saman sopeutumisrahajärjestelmän piiriin, joka on jo käytössä vuoden 2011 vaaleissa tai sen jälkeen ensimmäistä kertaa eduskuntaan valituilla kansanedustajilla. Sopeutumiseläkejärjestelmä lakkautetaan kumoamalla 1.3.2011 voimaan tulleen kansanedustajain eläkelain muuttamisesta annetun lain (150/2011) voimaantulosäännöksen 2 momentti, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa kansanedustajina toimineisiin henkilöihin sovelletaan kansanedustajain eläkelain 2 §:n 2 momenttia ja 11 §:n 4 momenttia sellaisina, kuin ne olivat voimassa lain 150/2011 voimaan tullessa. Kumoamislain tullessa voimaan kaikki myönnetyt sopeutumiseläkkeet lakkaavat eikä uusia sopeutumiseläkkeitä enää voida myöntää.

2 §. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.3.2019.

Voimaantulosäännöksen 2 momentiksi ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan myönnetyt sopeutumiseläkkeet lakkaavat tämän kumoamislain tullessa voimaan. Tämä merkitsee, että kaikki maksussa tai keskeytyneinä olevat sopeutumiseläkkeet lakkaavat 1.3.2019.

Voimaantulosäännöksen 3 momentiksi ehdotetaan otettavaksi sopeutumiseläkejärjestelmän lakkauttamiseen liittyvä siirtymäsäännös, jonka mukaan niillä kansanedustajilla, jotka tämän lain voimaantullessa saavat sopeutumiseläkettä, on oikeus saada kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain mukaista sopeutumisrahaa kolmen vuoden ajan tämän lain voimaantulosta lukien. Kaikilla, joilla sopeutumiseläke on maksussa lain voimaantullessa, olisi siis oikeus saada sopeutumisrahaa kolme vuotta riippumatta heidän edustajauransa kestosta.

Voimaantulosäännöksen 4 momentiksi ehdotetaan myös otettavaksi sopeutumiseläkejärjestelmän lakkauttamiseen liittyvä siirtymäsäännös. Säännöksen mukaan niillä eläkkeensaajilla, joiden sopeutumiseläke on keskeytettynä, on oikeus saada sopeutumisrahaa kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain 2 §:n 2 momentin mukaisesti määräytyvän ajan tämän lain voimaantulosta lukien.

Voimaantulosäännöksen 3 ja 4 momentin mukaisissa tilanteissa henkilölle on aikoinaan annettu päätös sopeutumiseläkkeen myöntämisestä, joten Keva toimittaa hänelle ilman uutta hakemusta päätöksen 3 ja 4 momentin voimaantulosäännösten mukaisesti myönnetystä sopeutumisrahasta. Voimaantulosäännöksen 4 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, joissa sopeutumiseläke on lain tullessa voimaan keskeytettynä, Keva keskeyttää automaattisesti myös myönnetyn sopeutumisrahan maksun, jollei eläkkeensaaja toisin ilmoita. Sopeutumisrahan maksamisaika kuluu myös keskeytyksen aikana siten kuin tähän lakialoitteeseen sisältyvässä laissa kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain muuttamisesta säädetään.

Voimaantulosäännöksen 5 momentin siirtymäsäännös koskee niitä entisiä kansanedustajia, joilla tämän lain voimaantullessa oli oikeus sopeutumiseläkkeeseen tällä lailla kumottavan säännöksen mukaisesti, mutta jotka eivät ole koskaan hakeneet sopeutumiseläkettä. Siirtymäsäännöksen mu-

Lakialoite LA 84/2018 vp

kaan näillä entisillä kansanedustajilla on oikeus saada sopeutumisrahaa 2 tai 3 vuoden ajan riippuen heidän eduskuntauransa pituudesta siten kuin kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain 2 §:n 2 momentin 2 ja 3 kohdassa säädetään. Sopeutumiseläkkeeseen on ollut oikeus vasta seitsemän vuoden edustajauran perusteella, joten yhden kauden edustajia koskeva 2 §:n 2 momentin 1 kohta ei tule tässä yhteydessä sovellettavaksi. Koska tässä säännöksessä tarkoitetuilla henkilöillä ei ole sopeutumiseläkepääätöstä, heidän tulee hakea sopeutumisrahaa kuuden kuukauden kuluessa lain voimaantulosta. Oikeus sopeutumisrahaan on menetetty, jos sopeutumisrahaa ei ole haettu 6 kuukauden määräajan kuluessa.

Voimaantulosäännöksen 6 momentiksi ehdotetaan otettavaksi selventävä siirtymäsäännös, jossa todetaan, että henkilö, joka saa edellä mainittujen siirtymäsäännösten perusteella kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain mukaista sopeutumisrahaa, on oikeutettu saamaan sopeutumisrahaa 65 vuoden ikään saakka, jos hän on sopeutumisrahan päättyessä täyttänyt 59 vuotta.

Lisäksi voimaantulosäännökseen ehdotetaan otettavaksi selventävä säännös, jossa todetaan, että myös muilta osin tämän lain nojalla sopeutumisrahaa saaviin ja heidän saamaansa sopeutumisrahaan sovelletaan, mitä kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetussa laissa sopeutumisrahasta säädetään. Tarkoitus on, että tämän lain siirtymäsäännösten perusteella maksettavaan sopeutumisrahaan sovelletaan samoja säännöksiä esimerkiksi pääomatulojen huomioon ottamisesta ja sopeutumisrahan maksamisajan kulumisesta myös keskeytyksen aikana kuin muihinkin sopeutumisrahoihin. Myös sopeutumisrahan vähimmäismäärä olisi yhdeksän vuoden edustajatoimesta karttuvan eläkkeen mukainen. Eläkkeen perusteena olevaa palkkiota ei kuitenkaan laskettaisi uudelleen. Vastaavasti myös siirtymäsäännösten perusteella sopeutumisrahaa saaneilla olisi mahdollisuus terveydellisistä tai muista erityisistä syistä hakea kansliatoimikunnalta 19 §:n 3 momentin mukaista ylimääräistä sopeutumisrahaa.

2. Laki kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain muuttamisesta

2 §. Pykälän 2 momentin 1 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että sopeutumisrahaa voisi saada, jos edustajatoimi on kestänyt vähintään yhden vuoden. Nykyisin sopeutumisrahan voi saada kolmen vuoden edustajauran perusteella.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sopeutumisrahan määrä on aina vähintään se määrä, joka karttuu yhdeksän vuoden edustajatoimesta. Nykyisen säännöksen mukaan vähimmäismäärä on seitsemän vuoden edustajatoimesta karttuva määrä.

4 §. Pykälän 2 ja 3 momentista ehdotetaan poistettavaksi työttömyyseläkkeitä koskevat maininnat tarpeettomina. Työttömyyseläkkeen myöntämistä koskeva 3 a § kumottiin vuonna 2005 voimaan tulleiden muutosten (832/2004) yhteydessä.

5 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että eläkkeen perusteena oleva palkkio lasketaan kuukautta kohden edustajatoimesta enintään 15 viimeisen kansanedustajana toimitun täyden kalenterivuoden aikana maksettujen palkkioiden perusteella. Muutos merkitsee, että laskentaan voi tulla mukaan myös yli 15 vuotta sitten olleita edustajavuosia, jos edustajaurassa on ollut katkoja. Keskiarvoa laskettaessa hypätään jatkossa yli ne vuodet, jolloin henkilö ei

Lakialoite LA 84/2018 vp

ole ollut kansanedustajana. Eläkkeen perusteena olevan palkkion laskentaan voidaan näin saada ansioita nykyistä useammilta kansanedustajana toimituilta vuosilta, mikä voi auttaa pyrittäessä saamaan eläkkeen perusteena oleva palkkio vastaamaan nykyistä paremmin edustajauran keskimääräistä ansiotasoa. Kansanedustajauran vaiheista riippuen lisävuosien ansiot voivat joko nostaa tai laskea keskiarvoa taikka olla vaikuttamatta keskiarvon suuruuteen.

Pykälän 2 momentiksi ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan eläkkeen perusteena oleva palkkio voidaan laskea 15 ensimmäisen kansanedustajana toimitun täyden kalenterivuoden palkkioiden perusteella, jos eläkkeen perusteena oleva palkkio olisi pienempi 15 viimeisen kansanedustajavuoden palkkioiden perusteella laskettuna. Myös laskettaessa 15 ensimmäisen kansanedustajavuoden palkkioiden keskiarvoa, voidaan hypätä yli ne vuodet, joina henkilö ei ole ollut kansanedustajana. Eläkkeen perusteena oleva palkkio laskettaisiin 15 ensimmäisen kansanedustajana toimitun täyden kalenterivuoden palkkioiden perusteella vain eläkkeenhakijan hakemuksesta.

Vuoden 2005 alusta voimaantulleen lainmuutoksen (832/2004) voimaantulosäännöksessä säädettiin, että uuden 5 §:n mukaista vuosipalkkion laskentasäännöstä sovelletaan vuoden 2001 aikana ja sen jälkeen saatuihin palkkioihin. Myös jatkossa, kun lasketaan eläkkeen perusteena olevaa palkkiota 5 §:n 1 momentin mukaisesti 15 viimeisen kansanedustajana toimitun kalenterivuoden palkkioiden perusteella, laskentaan otetaan mukaan vain vuonna 2001 ja sen jälkeen saadut palkkiot.

Kun eläkkeen perusteena olevaa palkkiota lasketaan 5 §:n 2 momentin mukaisesti 15 ensimmäisen kansanedustajana toimitun kalenterivuoden palkkioiden perusteella, on tärkeää saada laskentaan mukaan myös ennen vuotta 2001 olevien vuosien palkkiotietoja. Koska eläkerekisterissä on tiedot vain vuonna 2001 ja sen jälkeen saaduista palkkiosta, vuoden 2000 ja sitä aikaisemman ajan edustaja- ja ministeripalkkiot lasketaan noudattaen soveltuvin osin 5 §:n 1 momentin säännöksiä, sellaisina kuin ne olivat ennen lailla 832/2004 tehtyjä muutoksia. Tämä tarkoittaa, että eläkkeen perusteena on kansanedustajalle tai ministerille kuukaudessa suoritettava palkkio sellaisena, kuin se on eläketapahtuman sattuessa.

6 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan lain 2 §:n 2 momentin mukaisesti maksettu sopeutumisraha oikeuttaa eläkkeeseen siten, että eläkettä laskettaessa otetaan huomioon 75 prosenttia sopeutumisrahan perusteena olevasta palkkiosta. Eläkkeen karttumisprosentti on 1,5 prosenttia kalenterivuotta kohden. Prosenttimäärät ovat samat kuin työeläkelaeissa työttömyysetuuksien osalta.

Jos sopeutumisrahaa on ansio- tai pääomatulojen vuoksi maksettu vähemmän kuin sitä on myönnetty, eläkettä laskettaessa otetaan huomioon se osuus sopeutumisrahan perusteena olevasta palkkiosta, joka vastaa kansanedustajalle maksetun sopeutumisrahan osuutta hänelle myönnetystä täydestä sopeutumisrahasta. Jos sopeutumisrahasta on ansio- tai pääomatulojen vähentämisen vuoksi maksettu esimerkiksi puolet, myös eläkekertymää laskettaessa otetaan huomioon vain puolet sopeutumisrahan perusteena olevasta palkkiosta ja tästä huomioidaan 75 prosenttia eläkkeen perusteena. Säännös vastaa työeläkelakien mukaista käytäntöä, jonka mukaan laskettaessa soviteltuna tai vähennettynä maksetun ansiopäivärahan eläkekertymää otetaan etuusansio huomioon samassa suhteessa kuin mitä maksettava etuus on täydestä etuudesta.

Lakialoite LA 84/2018 vp

Eläkettä kertyy ehdotuksen mukaan 2 §:n 2 momentin mukaisesti maksetusta sopeutumisrahasta. Näin ollen eläkettä voi kertyä sopeutumisrahan perusteella enintään kolmen vuoden ajalta. Sopeutumisraha-ajalta karttunut eläkkeenos on osa edustajaeläkettä, ja se kartuttaa eläkettä kansanedustajan eläkkeen enimmäismäärän puitteissa.

7 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uudet 2 ja 3 momentti, joissa annetaan tarkempia säännöksiä sopeutumisrahan hakemisesta ja maksamisesta. Uuden 2 momentin mukaan sopeutumisrahaa on haettava 6 kuukauden kuluessa sen kuukauden lopusta, jonka aikana edustajantoimi on päätynyt. Ehdotettu säännös merkitsee, että henkilöllä ei ole oikeutta sopeutumisrahaan, jos hän ei ole hakenut sitä 6 kuukauden määräajan kuluessa. Säännös korvaa sopeutumisrahan myöntämisestä vastaavassa Kevassa tähän asti noudatetun kolmen kuukauden hakuajan. Koska kyseessä on seikka, joka voi vaikuttaa hakijan oikeuksiin, sitä koskevat säännökset on perusteltua ottaa lakiin.

Uuden 3 momentin mukaan se aika, jona sopeutumisrahan maksaminen on keskeytettynä, luetaan 2 §:n 2 momentin mukaiseen määräaikaan, jolta sopeutumisrahaa maksetaan. Sopeutumisrahan saaja voi keskeyttää sopeutumisrahan maksun esimerkiksi siirtyessään ansiotyöhön ilmoittamalla keskeytyksestä Kevaan. Vastaavasti hän voi ansiotyön päätyttyä saada sopeutumisrahan uudelleen maksuun ilmoittamalla keskeytyksen päättymisestä Kevaan. Sopeutumisrahan maksamisaika kuluu kuitenkin myös keskeytyksen aikana, ja keskeytyksen jälkeen sopeutumisrahaa maksetaan vain se aika, joka sopeutumisrahan maksamisajasta on jäljellä.

19 §. Pykälän uudeksi 3 momentiksi ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan kansliatoimikunta voi hakemuksesta myöntää kansanedustajana toimineelle sopeutumisrahan enintään 12 kuukaudeksi, jos siihen on terveydellisiä, taloudellisia, sosiaalisia tai muita erityisiä syitä. Harkinnanvaraista sopeutumisrahaa voisivat hakea myös ne entiset kansanedustajat, joiden sopeutumiseläke lakkaa tämän uudistuksen yhteydessä. Sen avulla olisi mahdollista tarvittaessa lieventää sopeutumiseläkkeen lakkauttamisesta mahdollisesti aiheutuvaa kohtuutonta tilannetta. Säännöksen nojalla kansliatoimikunta voisi harkintansa mukaan esimerkiksi pidentää sopeutumisrahan maksuaikaa enintään 12 kuukaudella, jos siihen on erityisiä syitä. Säännöstä voitaisiin kansliatoimikunnan harkinnan mukaan käyttää muun muassa tilanteessa, jossa entisellä edustajalla on, esimerkiksi ikäänsä tai poliittiseen uraansa liittyvistä syistä, ylivoimaisia vaikeuksia saada töitä vapailta työmarkkinoilta eikä hän pysty hankkimaan kohtuullista toimeentuloa itselleen ja perheelleen muulla tavoin. Harkinnanvarainen sopeutumisraha voitaisiin myöntää myös esimerkiksi silloin, jos entisen kansanedustajan työmarkkinoille pääsyn kannalta välttämätön koulutus on kesken eikä hänellä ole muita keinoja kohtuullisen toimeentulon hankkimiseksi itselleen ja perheelleen.

Voimaantulosäännös. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.3.2019.

Voimaantulosäännöksen 2 momentiksi ehdotetaan otettavaksi siirtymäsäännös, jonka mukaan lain 5 §:ää sovelletaan myönnettäessä eläkkeitä tämän lain voimaan tultua sattuvien eläketapah- tumien perusteella.

Laskettaessa eläkkeen perusteena olevaa palkkiota 5 §:n 1 momentin pääsäännön mukaisesti 15 viimeisen kansanedustajana toimitun kalenterivuoden palkkioiden perusteella otettaisiin jatkosakin huomioon vain vuonna 2001 ja sen jälkeen saadut palkkiot.

Lakialoite LA 84/2018 vp

Eläkkeenhakijan hakemuksesta voitaisiin eläkkeen perusteena oleva palkkio laskea lain 5 §:n 2 momentin mukaisesti 15 ensimmäisen kansanedustajana toimitun kalenterivuoden palkkioiden perusteella ja ottaa tarvittaessa laskennassa huomioon myös ennen vuotta 2001 saadut palkkiot. Laskettaessa eläkkeen perusteena olevaa palkkiota ennen vuotta 2001 saatujen palkkioiden osalta noudatetaan soveltuvin osin 5 §:n 1 momentin säännöksiä sellaisina kuin ne olivat laissa 1531/1993. Tämä tarkoittaa, että eläkkeen perusteena on kansanedustajalle kuukaudessa suoritettava palkkio sellaisena, kuin se on eläketapahtuman sattuessa. Myös ennen vuotta 2001 saatujen ministeripalkkioiden osalta noudatetaan soveltuvin osin vastaavia säännöksiä kuin laissa 1531/1993 säädettiin edustajapalkkioiden osalta. Lain 5 §:n 2 momentin mukaista vertailulaskelmaa tehtäessä ja eläkkeen perusteena olevaa palkkiota laskettaessa käytetään siis vuoden 2001 ja sen jälkeisten vuosien palkkioihin eläkerekisterin tietoja ja vuotta 2001 edeltäneisiin vuosiin ennen vuoden 2004 lainmuutosten voimaantuloa käytettyä laskennallista palkkiota. Kun eläkkeen perusteena olevaa palkkiota lasketaan 15 ensimmäisen kansanedustajavuoden mukaan, laskennassa voi siis olla mukana sekä sellaisia vuosia, joiden palkkiot saadaan eläkerekisteristä, että ennen vuotta 2001 olleita vuosia, joihin käytetään laskennallisia palkkioita. Kunkin kalenterivuoden vuosipalkkio saadaan vähentämällä palkkioista kyseisen vuoden eläkemaxiprosenttia vastaava määrä. Eläkkeen perusteena oleva palkkio saadaan laskemalla 15 ensimmäiseltä kansanedustajavuodelta saatujen vuosipalkkioiden keskiarvo ja jakamalla se 12 kuukaudelle.

3. Laki työttömyysturvalain muuttamisesta

3 luku. Etuuden saamisen yleiset rajoitukset

4 §. *Estävät sosiaali-etuudet.* Pykälässä säädetään työttömyysetuuden saannin estävistä sosiaali-etuuksista. Työttömyysturvalain 5 lukuun ehdotetaan jäljempänä muutoksia, joilla pyritään siihen, että henkilö voisi halutessaan säilyttää oikeuden saada ansio- tai peruspäivärahaa kansanedustajana tai ministerinä toimimisen jälkeen aiemman palkkatyön tai yrittäjätoiminnan perusteella ja edustajakauden päätyttyä valita, hakeeko hän sopeutumisrahaa vai työttömyysetuutta. Jotta sopeutumisrahaa ja työttömyysetuutta ei voisi saada yhtä aikaa, ehdotetaan tämän pykälän 2 momentissa olevaan luetteloon lisättäväksi uusi 7 kohta, jonka mukaan työttömyysetuuteen ei ole oikeutta työnhakijalla, joka saa kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain mukaista sopeutumisrahaa. Henkilö voisi siis päättää, hakeeko hän työttömyyspäivärahaa vai sopeutumisrahaa. Pelkkä oikeus hakea ja saada sopeutumisrahaa ei vaikuttaisi oikeuteen saada työttömyysetuutta, vaan vasta sopeutumisrahan tosiasiallinen saaminen estäisi työttömyysetuuden saannin.

5 luku. Työttömyyspäivärahan saamisen edellytykset

3 §. *Palkansaajan työssäoloehto.* Pykälässä säädetään palkansaajan työssäoloehdot kerryttävistä työstä ja kausista, jotka ovat niin kutsuttuja hyväksyttäviä syitä olla pois työmarkkinoilta ja jotka pidentävät palkansaajan työssäoloehdon tarkastelujaksoa. Kansanedustajana tai ministerinä toimiminen ei kerrytä palkansaajan työssäoloehdot. Palkansaajan työssäoloehto täyttyy, kun henkilö on työttömyyttä välittömästi edeltävien 28 kuukauden aikana ollut vähintään 26 kalenteriviikkoa työ- tai virkasuhteessa tehdyssä työssä, joka on vakuutuksenalaista, jonka työaika on vähintään 18 tuntia viikossa ja josta maksetaan työehtosopimuksen mukainen palkka.

Lakialoite LA 84/2018 vp

Pykälän 3 momentissa säädetään siitä, miten työssäoloehdon 28 kuukauden pituista tarkastelujaksoa pidennetään silloin, kun henkilö on ollut työmarkkinoilla, mutta kyseistä työskentelyä ei lueta mukaan palkansaajan työssäoloeseen. Näitä tilanteita ovat työskentely osasairauspäivärahan rinnalla ja palkkatuetusta työstä se osa, jota ei voida lukea työssäoloeseen. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan työssäoloehdon tarkastelujaksoa voidaan pidentää myös kansanedustajan ja ministerin tehtävän hoitamisen ajalla.

Tarkastelujaksoa voidaan pykälän 4 momentin mukaan pidentää enintään seitsemällä vuodella.

7 §. Yrittäjän työssäoloehto. Pykälässä säädetään yrittäjän työssäoloehdon kertymisestä ja yrittäjän työssäoloehdon tarkastelujaksoa pidentävistä hyväksyttävistä syistä. Kansanedustajana tai ministerinä toimiminen ei kerrytä yrittäjän työssäoloehto. Yrittäjän työssäoloehto täytyy, kun henkilö lähinnä edellisten 48 kuukauden aikana (tarkastelujakso) on työskennellyt vähintään 15 kuukautta yrittäjänä työssäoloeseen luettavalla tavalla. Yrittäjän työssäoloeseen luetaan sellaiset kuukaudet, joina henkilön yrittäjän eläkelain tai maatalousyrittäjän eläkelain mukainen työtuulo taikka työntekijän eläkelain mukainen työansio on ollut yhteensä vähintään 1 000 euroa kuukaudessa (vuoden 2013 tasossa).

Pykälän 3 momentissa säädetään, missä tilanteissa yrittäjän työssäoloehdon tarkastelujaksoa voidaan pidentää sellaisen työskentelyn perusteella, joka ei kerrytä työssäoloehto. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan yrittäjän työssäoloehdon tarkastelujaksoa voidaan pidentää kansanedustajan ja ministerin tehtävän hoitamisen ajalla.

Tarkastelujaksoa voidaan pykälän 4 momentin mukaan pidentää enintään seitsemällä vuodella.

Voimaantulosäännös. Työttömyysturvalain muutoksen on tarkoitus tulla voimaan 1.3.2019. Muutoksilla ei ole taannehtivia vaikutuksia. Työssäoloehdon tarkastelujakson pidentämistä tarkoittavat muutokset 5 luvun 3 ja 7 §:ssä koskevat kansanedustajan tai ministerin tehtävän hoitoa, joka tapahtuu lain voimaantulon jälkeen.

Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Aloitteessa ehdotetaan kansanedustajan sopeutumiseläkejärjestelmän lakkauttamista siten, että kaikki entiset ja nykyiset edustajat olisivat vuonna 2011 voimaan tulleen sopeutumisrahajärjestelmän piirissä.

Ehdotettua sääntelyä on aiheellista tarkastella perustuslaissa säädettyjen perustoimeentulon turvan ja omaisuudensuojan näkökulmista.

Perustoimeentulon turva

Oikeudesta sosiaaliturvaan säädetään perustuslain 19 §:ssä. Lailla taataan sen 2 momentin mukaan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden ja vanhuuden aikana samoin kuin säännöksessä mainituissa eräissä muissa sosiaalisissa riskitilanteissa.

Lakialoite LA 84/2018 vp

Perustoimeentulon turvajärjestelmistä säädetään siten lailla. Perustuslain 19 §:n 2 momentissa on asetettu lainsäätäjälle velvoite taata jokaiselle perustoimeentuloturvaan tarvitsevalle subjektiivinen oikeus lailla säädettyyn julkisen vallan järjestämään turvaan, joka on yhteydessä momentissa lueteltuihin sosiaalisiin riskitilanteisiin samoin kuin lailla kulloinkin annettaviin säännöksiin turvan saamisen edellytyksistä ja tarveharkinnasta sekä menettelymuodoista (HE 309/1993 vp, s. 70).

Kansanedustajan sopeutumiseläke on erikoislaatuinen, vain entisille kansanedustajille säädetty etuus, jolla on yhtäältä vanhuuden turvan ja toisaalta työttömyysturvan piirteitä, mutta jota ei voi luonnehtia perustoimeentulon turvaksi perustuslaissa nimenomaisesti mainittujen tilanteiden varalta.

Sopeutumiseläkkeen on alun alkaen ollut määrä antaa turvaa erikoislaatuista sosiaalista riskitilannetta varten. Kyse on ollut turvan antamisesta erityisesti sellaisille edustajille, jotka ovat olleet pitkähkön aikaa edustajantoimessa, mutta jotka edustajantoimen päättymisen jälkeen eivät vielä ole täyttäneet laissa säädettyä eläkeikää. Eläkkeensaajan muut ansiotulot vähentävät tai poistavat kokonaan hänelle muutoin tulevan eläkkeen, koska suhteellisen nuorena eduskuntatyöstä luopuvalle kansanedustajalle ei lakia säädettyä pidetty tarkoituksenmukaisena maksaa rajoituksetta kansanedustajan eläkettä. Tällaisella sääntelyllä sopeutumiseläkkeestä voitiin tuolloisen sosiaalivaliokunnan mielestä joustavasti taata eduskunnasta pois jääneelle kansanedustajalle kohtuullinen toimeentuloturva tapauksissa, joissa muu ansiotulo ei siihen riitä, ja toisaalta estää kohtuuttoman edullisten eläke-etuuksien syntyminen (SoVM 11/1982 vp).

Sopeutumiseläkettä ei ole säädetty turvaksi vanhuuden varalta, vaikka etuus onkin ollut tarkoitettu erityisesti lähellä eläkeikää oleville, pitkähkön aikaa edustajantoimessa olleille kansanedustajille. Sopeutumiseläkkeeseen on — toisin kuin vanhuuseläkkeeseen — oikeus iästä riippumatta jokaisella, vähintään seitsemän vuotta kansanedustajana tai valtioneuvoston jäsenenä olleella entisellä kansanedustajalla. Kansanedustajan vanhuuseläkkeestä on voimassa omat säännöksensä. Edustajalla on oikeus vanhuuseläkkeeseen hänen saavutettuaan 65 vuoden iän ja edellyttäen, että hänen edustajantoimensa on päättynyt.

Sopeutumiseläkettä ei ole ainakaan nimenomaisesti säädetty turvaksi myöskään työttömyyden varalta, vaikka sääntelyhistoria viittaaakin ajatukseen toimeentuloturvan takaamisesta kansanedustajan edustajantoimen päättymisen jälkeisenä mahdollisena työttömyysaikana. Sopeutumiseläkettä onkin sittemmin eläkkeen sopeutumisrahaksi muuttamiseen johtaneessa aloitteessa luonnehdittu eräänlaiseksi työttömyysetuudeksi, joka aloitteen mukaan oli alun perin tarkoitettu tukemaan sopeutumista työelämään pitkähkön edustajauran jälkeen (LA 115/2010 vp). Sopeutumiseläkkeeseen — toisin kuin työttömyysturvaan yleensä — on kuitenkin oikeus siinäkin tapauksessa, että henkilö on edustajantoimen päätyttyä työllistynyt kokoaikaisesti. Sopeutumiseläkkeen määrää laskettaessa otetaan eläkettä vähentävästi huomioon mahdolliset työ- ja yritysrahoitukseen perustuvat ansiot. Lisäksi sopeutumiseläkettä voidaan maksaa — edunsaajan mahdollisesta työllistymisestä huolimatta — siihen saakka, kunnes henkilö täyttää 65 vuotta ja sopeutumiseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi. Työtön sen sijaan on yleensä työttömyysturvan piirissä vain määrääjän.

Lakialoite LA 84/2018 vp

Jos sopeutumiseläkkeen tulkittaisiin edellä esitetystä huolimatta tuottavan perustuslain 19 §:n 2 momentissa tarkoitettua perustoimeentulon turvaa, olisi valtiosääntöoikeudellisen tarkastelun pohjauttava sille perustuslakivaliokunnan käytännössä omaksutulle lähtökohdalle, ettei perustuslailla ole turvattu mitään lailla säädettyä perustoimeentulojärjestelmää sinänsä, vaan ylipääntään yksilön oikeus perustoimeentulon turvaan (PeVL 30/2005 vp, s. 2). Olennaista on, että oikeus perustoimeentuloon on perustuslaissa mainituissa sosiaalisissa riskitilanteissa turvattu jonkin sosiaaliturvajärjestelmän kautta (PeVL 42/2004 vp, s. 3).

Aloitteen mukaan kansanedustajaan sovelletaan kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahas-
ta annettua lakia, jonka perusteella kansanedustajalla on oikeus siinä säänneltyihin vanhuuseläkkeeseen ja työkyvyttömyyseläkkeeseen sekä edustajantoimen päättyessä oikeus sopeutumisrahaan, jollei hän ole saavuttanut vanhuuseläkkeeseen oikeuttavaa eläkeikää. Edustajantoimen päätymisestä johtuvaa sosiaalista riskitilannetta varten on siten voimassa sosiaaliturvajärjestelmä eikä ehdotus näin ollen ole ongelmallinen perustuslain 19 §:n 2 momentin kannalta.

Omaisuuksensuoja

Yleistä

Sopeutumiseläke on erikoislaatuinen, kansanedustajan eläkelainsäädännössä eläkkeeksi kutsuttu etuus, jolla on työttömyysturvaan viittaavia omintakeisia piirteitä.

Perustuslakivaliokunnan käytännössä on eläkelainsäädännön muutosehdotusten valtiosääntöoikeudellinen tarkastelu perustunut perustuslain 19 §:n 2 momentissa tarkoitettua perustoimeentulon turvan lisäksi perustuslaissa säänneltyyn omaisuudensuojaan. Valiokunnan lausuntokäytäntö eläkkeiden omaisuudensuojasta palautuu osin vuonna 1995 toteutettua perusoikeusuudistusta edeltäneeseen aikaan ja siten sellaiseen oikeustilaan, joka ei sisältänyt perustuslaintasoisia säännöksiä perustoimeentulon oikeuksien turvasta.

Eläkkeiden omaisuudensuoja pohjautuu valiokunnan mukaan ajatukseen, että tietty ansiosidonnainen etuus, ennen kaikkea oikeus työeläkkeeseen, ansaitaan palvelussuhteen kestäessä. Tällä tavoin ansaittavaa, mutta vasta myöhemmin maksettavaa etuutta pidetään työsuorituksen vastikkeena osana. Eläkeoikeuksien perustuslainsuojassa on valiokunnan käsityksen mukaan kysymys nimenomaan kansalaisen ansaitsemaksi katsotun konkreettisen taloudellisen edun, ei sen sijaan esimerkiksi tietyn voimassa olevan eläkejärjestelmän suojaamisesta (PeVL 35/1993 vp, PeVL 4/1994 vp).

Valtiosääntöoikeudellinen käsitys henkilön itselleen ansaitsemasta konkreettisesta eläke-edusta liittyy valiokunnan mukaan täysimääräisesti asianomaisen työssä ollen kertyneestä oikeudesta vanhuuseläkkeeseen (PeVL 13/1995 vp). Sen sijaan esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeen tulevaa aikaa koskevaa osuutta ei ole samassa mielessä ansaittu työpanoksen vastikkeena. Tältä osin järjestelmä perustuu valiokunnan mukaan vähäisemmin ansaintaperiaatteeseen kuin vanhuuseläkkeen osalta (PeVL 13/1995 vp). Perhe-eläkkeessä ei myöskään ole samalla tavoin kysymys henkilön itselleen ansaitsemasta konkreettisesta edusta kuin vanhuuseläkkeessä; puolison oikeutta perhe-eläkkeeseen on itse asiassa pidetty eräänlaisena odotusoikeutena (PeVL 22/1995 vp, PeVL 21/1989 vp). Oikeutta kansaneläkkeeseen ei puolestaan eläkkeen rahoitustavasta huolimatta

Lakialoite LA 84/2018 vp

ta ole pidetty lainkaan omaisuudensuojan piiriin kuuluvana (PeVL 60/2002 vp, s. 2, PeVL 12/1995 vp, s. 1—2).

Sopeutumiseläke ei ole vanhuuseläke, eikä käsitys henkilön itselleen ansaitsemasta konkreettisesti eläke-edusta siten ainakaan täysimääräisesti koske sopeutumiseläkettä. Ansainta-ajatus sellaisenaan soveltuu muutenkin huonosti sopeutumiseläkkeeseen tämän erikoislaatuisen luonteen vuoksi ja siksi, että henkilöllä on hänen iästään riippumatta oikeus nauttia etuutta keskeytyksittä aina vanhuuseläkeiän saavuttamiseen saakka, jolloin yleensä vasta siirrytään ansaituksi katsotulle työeläkkeelle. Ansaintaperiaatteen termein on vaikea ajatella, että esimerkiksi nuori henkilö olisi seitsemän vuoden työpanoksella ansainnut myöhemmin eläkkeenä maksettavan vastikkeen ehkä useammaksi kymmeneksi vuodeksi jo ennen kuin hän saavuttaa vanhuuseläkkeeseen eli ansainta-ajattelun varsinaiseen vastikkeeseen oikeuttavan iän. Ajatukseen työnantajalle annettun työpanoksen myöhemmin maksettavasta vastikkeesta ei sovi kovin hyvin sekään, että vastike alenee tai poistuu kokonaan, jos henkilön sittemmin esimerkiksi toiselta työnantajalta saama ansiotulo muodostuu riittävän suureksi.

Edustajantoimessa olevien kansanedustajien oikeusasema

Eläkeoikeuksien perustuslainsuoja ei perustuslakivaliokunnan käytännössä ole tarkoittanut jonkin voimassa olevan eläkejärjestelmän suojaamista. Valtiosäännön mukaisena lähtökohtana on pidetty sitä, että tavallisella lailla voidaan säätää eläkejärjestelmän sisällöstä myös palvelussuhteessa oleviin vaikuttavasti. Tavallisella lailla järjestettäviin, jollei jostakin erityisestä syystä muuta johdu, ovat kuuluneet muun muassa säännökset eläkeiästä, eläkkeen kertymisestä ja eläkkeiden tavoitetasosta. Tarkoitettunlaisen erityisen syyn on katsottu voivan muodostua lähinnä siitä, että eläkejärjestelyn muutokset toteutetaan tavalla, joka joltain osin saisi aikaan ansaittuina pidettävien eläke-etujen kohtuuttoman heikentymisen (PeVL 5/2015 vp, s. 2 ja siinä viitatus lausunnot).

Perustuslakivaliokunta on eläkejärjestelmän muutoksia tarkastellessaan kiinnittänyt huomiota muun ohella siihen, että muutoksia on esitetty toteutettaviksi monilta osin asteittain. Näin on pyritty pehmentämään muutosten vaikutuksia erityisesti lähitulevaisuudessa eläkeiän saavuttaville henkilöille. Tätä on valiokunnan mielestä voitu pitää osoituksena pyrkimyksestä suojata valtiosääntöoikeudellisesti merkittävällä tavalla tällaisten ikäryhmien oikeutettuja odotuksia, joita vähän aikaa ennen eläketapahtumaa toteutettavat eläkejärjestelmien ennakoimattomat muutokset voisivat muutoin horjuttaa (PeVL 5/2015 vp, s. 2 ja siinä viitatus lausunnot).

Lakialoitteessa ehdotetaan sopeutumiseläkejärjestelmän korvaamista sopeutumisrahajärjestelmällä siten, että myös ennen vuotta 2011 valitut kansanedustajat siirtyisivät nykyisin voimassa olevan sopeutumisrahajärjestelmän piiriin vuonna 2011 ja sen jälkeen valittujen edustajien tapaan. Edustajantoimen päättymiseen perustuva suojajärjestelmä ei näin ollen poistuisi kokonaan, vaan kansanedustajat olisivat saman suojajärjestelmän piirissä.

Lakialoitteessa on lisäksi otettu huomioon oikeutettujen odotusten suojaan liittyviä näkökohtia ehdottamalla säännöksiä, joilla voidaan tarvittaessa pehmentää järjestelmän muutoksesta aiheutuvia vaikutuksia niille, jotka mahdollisesti olisivat olleet lähiaikoina siirtymässä sopeutumiseläkkeelle. Sopeutumisrahaa maksetaan pääsäännön mukaan laissa säädetyin määräajan eli enin-

Lakialoite LA 84/2018 vp

tään yhden, kahden tai kolmen vuoden ajan. Jos edustaja kuitenkin on hänen sopeutumisrahaoikeutensa päättyessä täyttänyt 59 vuotta, voidaan sopeutumisrahaa maksaa 65 vuoden ikään eli vanhuuseläkkeen alkamiseen saakka. Lisäksi kansliatoimikunnalle ehdotetaan lakialoitteessa mahdollisuutta myöntää kansanedustajana toimineelle hakemuksesta ylimääräistä sopeutumisrahaa enintään 12 kuukaudeksi, jos siihen on terveydellisiä, taloudellisia, sosiaalisia tai muita erityisiä syitä. Järjestelmän muutos ei näin ollen muodostu kohtuuttomaksi niille, joiden edustajan toimi on lähitulevaisuudessa päättymässä.

Edustajantoimensa jo päättäneet kansanedustajat

Sopeutumiseläkejärjestelmän lakkauttamisella ja sen korvaamisella sopeutumisrahajärjestelmällä on edustajantoimensa jo päättäneille eli eläkkeellä jo oleville tai sen hakemiseen oikeutetuille merkittävämmät vaikutukset kuin edustajantoimessa vielä oleville.

Perustuslakivaliokunta on omaisuuden perustuslainsuojaa nauttivaa sopimussuhteiden pysyvyyttä — siis muussa kuin eläkeoikeuksien omaisuudensuojaa — koskevassa lausuntokäytännössään katsonut oikeuden luottaa sopimussuhteen kannalta olennaisen lainsäädännön pysyvyyteen kuuluvan perusteltujen odotusten suojaan niin, että oikeuksia ja velvollisuuksia ei säännellä tavalla, joka kohtuuttomasti heikentäisi sopimusosapuolten asemaa. Perusteltujen odotusten suojan ja luottamuksensuojan merkityksen on katsottu korostuvan silloin, kun kyseessä on lailla alun alkaen luotu erityisjärjestely. Tällaistaikin omaisuudensuojaan puuttuvaa sääntelyä arvioidaan joka tapauksessa perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten, kuten sääntelyn tarkoituksen hyväksyttävyyden ja sääntelyn oikeasuhtaisuuden, kannalta (PeVL 46/2010 vp, s. 7, PeVL 36/2010 vp, s. 2, PeVL 25/2005 vp, s. 3).

Näistä periaatteista johdettuna ja niitä soveltaen voidaan oikeuden luottaa omaisuudensuojaa nauttivia eläkeoikeuksia tuottavan lainsäädännön pysyvyyteen katsoa kuuluvan eläkkeensaajien oikeutettujen odotusten suojaan niin, ettei lainsäädäntöä tarkisteta tavalla, joka kohtuuttomasti heikentäisi tällaisista eläkeoikeuksista jo nauttivien oikeusasemaa. Omaisuudensuojan piiriin luettavalla eläkkeellä jo oleviin vaikutuksensa ulottavia eläkelainsäädännön tarkistusehdotuksia on siten arvioitava perustuslakivaliokunnan edellä selostetusta käytännöstä johdetun mukaisesti perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Aloitteen tarkoituksena on saattaa kaikki kansanedustajauransa päättäneet saman sopeutumisrahajärjestelmän piiriin ja poistaa eri edustajaryhmiin sovellettavien sopeutumisjärjestelyjen välille muodostuneet osin kohtuuttoman suuriksi katsottavat eroavuudet. Ehdotetulla sääntelyllä on siten yhdenvertaisuuteen palautuvat ja näin ollen perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät päämäärät.

Aloite sisältää useita sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta merkityksellisiä ehdotuksia. Aloitteen 1. lakiehdotuksessa olevien siirtymäsäännösten mukaan henkilöllä, jolle maksetaan pariaikaa sopeutumiseläkettä, on oikeus sopeutumisrahajärjestelmän mukaiseen sopeutumisrahaan kolmen vuoden ajan nyt ehdotetun lainsäädännön voimaantulosta lukien. Oikeus kolmen vuoden sopeutumisrahaan ei ehdotuksen mukaan riippuisi eläkkeensaajan eduskuntakokemuksen pituudesta.

Lakialoite LA 84/2018 vp

Eläkkeensaajan sopeutumiseläkkeen maksun ollessa keskeytettynä olisi eläkkeensaajalla oikeus sopeutumisrahajärjestelmän mukaiseen sopeutumisrahaan järjestelmää sääntelevän lain perusteella määräytyvän ajan eli kaksi tai kolme vuotta. Määräaika alkaisi kulua nyt ehdotetun lainsäädännön voimaantulosta. Sama oikeus on ehdotuksen mukaan edustajalla, joka ei ole hakenut sopeutumiseläkettä, vaikka olisi ollut siihen oikeutettu. Sopeutumisrahaa olisi tällöin haettava kuuden kuukauden kuluessa nyt ehdotetun lainsäädännön voimaantulosta.

Jos sopeutumisrahajärjestelmän piiriin siirtynyt edustaja on sopeutumisrahakautensa päättyessä täyttänyt 59 vuotta, hänellä on ehdotuksen mukaan oikeus sopeutumisrahaan 65 vuoden ikään saakka. Lisäksi kansliatoimikunnan mahdollisuus myöntää hakemuksesta sopeutumisrahaa enintään 12 kuukaudeksi koskisi myös edustajantoimensa jo aiemmin päättäneitä edustajia.

Sopeutumisraha vastaa suuruudeltaan sopeutumiseläkettä. Toisin kuin sopeutumiseläkkeessä siinä otetaan kuitenkin huomioon myös pääomatulot.

Johtopäätös

Ehdotettu sääntely ei muodostu ongelmalliseksi perustuslain kannalta, kun otetaan huomioon sopeutumiseläkkeen erikoislaatuinen luonne kansanedustajan työttömyysturvaan viittaavine ominaisuuksineen. Työeläkkeisiin kuuluvan vanhuuseläkkeen omaisuudensuojan tausta-ajatus henkilön itselleen ansaitsemasta konkreettisesta eläke-edusta ei täysimääräisesti koske sopeutumiseläkettä, jonka kaikkia erityispiirteitä on varsin vaikea sovittaa ajatukseen ansaintaperiaatteesta. Lisäksi huomiota tulee kiinnittää ehdotukseen sisältyviin säännöksiin, joilla huolehditaan sääntelyn oikeasuhtaisuudesta niin, ettei sääntely muodostu kohtuuttomaksi sen enempää edustajantoimessa oleville kansanedustajille kuin edustajantoimensa jo päättäneillekään entisille edustajille.

Aloitteeseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyksikössä.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

kansanedustajain eläkelain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen 2 momentin kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Lakialoite LA 84/2018 vp

1 §

Tällä lailla kumotaan kansanedustajain eläkelain muuttamisesta annetun lain (150/2011) voimaantulosäännöksen 2 momentti.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Eläke, joka on myönnetty kansanedustajain eläkelain (329/1967) 2 §:n 2 momentin mukaisesti, sellaisena kuin 2 §:n 2 momentti oli voimassa 28 päivänä helmikuuta 2011, lakkaa tämän lain tullessa voimaan.

Eläkkeensaajalla, jolla on maksussa tällä lailla lakkautettava eläke, on oikeus saada lakkautettuun eläkkeeseen sijaan kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain (329/1967) mukaista sopeutumisrahaa kolmen vuoden ajan tämän lain voimaantulosta lukien.

Eläkkeensaajalla, jonka tällä lailla lakkautettava eläke on keskeytettynä, on oikeus saada kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain mukaista sopeutumisrahaa kyseisen lain 2 §:n 2 momentin mukaisesti määräytyvän ajan tämän lain voimaantulosta lukien.

Niillä kansanedustajilla, joilla on ennen tämän lain voimaantuloa ollut oikeus tällä lailla lakkautettavaan eläkkeeseen mutta jotka eivät ole mainittua eläkettä hakeneet, on oikeus saada kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain mukaista sopeutumisrahaa kyseisen lain 2 §:n 2 momentin mukaisesti määräytyvä aika tämän lain voimaantulosta lukien. Sopeutumisrahaa on haettava kuuden kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta.

Jos edellä 3 tai 4 momentissa tarkoitettu eläkkeensaaja taikka 5 momentissa tarkoitettu kansanedustaja on sopeutumisrahan päättyessä täyttänyt 59 vuotta, hänellä on oikeus sopeutumisrahaan 65 vuoden ikään saakka.

Mitä kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetussa laissa sopeutumisrahasta säädetään, sovelletaan muutoin myös tämän lain nojalla sopeutumisrahaa saaviin ja heidän sopeutumisrahaansa.

2.

Laki

kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain (329/1967) 2 §:n 2 ja 3 momentti, 4 §:n 2 ja 3 momentti sekä 5 ja 7 §, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 2 ja 3 momentti, 4 §:n 2 momentti ja 5 § laissa 150/2011, 4 §:n 3 momentti laissa 864/1971 sekä 7 § laeissa 864/1971 ja 150/2011, sekä

Lakialoite LA 84/2018 vp

lisätään 6 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 1531/1993, uusi 3 momentti ja 19 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

2 §

Jos kansanedustaja ei ole edustajantoimen päättyessä saavuttanut eläkeikää, hänellä on oikeus sopeutumisrahaan seuraavasti:

- 1) sopeutumisrahaa maksetaan enintään yhden vuoden ajan, mikäli edustajantoimi on kestänyt vähintään yhden vuoden;
- 2) sopeutumisrahaa maksetaan enintään kahden vuoden ajan, mikäli edustajantoimi on kestänyt vähintään seitsemän vuotta; tai
- 3) sopeutumisrahaa maksetaan enintään kolmen vuoden ajan, mikäli edustajantoimi on kestänyt vähintään 15 vuotta.

Jos kansanedustaja on sopeutumisrahan päättyessä täyttänyt 59 vuotta, sopeutumisrahaa voidaan maksaa 65 vuoden ikään asti. Sopeutumisrahan määrä on aina vähintään se määrä, joka 6 §:n 1 momentin mukaisesti karttuu yhdeksän vuoden edustajantoimesta. Sopeutumisrahasta on muutoin voimassa, mitä vanhuuseläkkeestä tässä laissa säädetään.

4 §

Eläkeajaksi työkyvyttömyyseläkettä varten luetaan myös työkyvyttömyyden alkamisen ja eläkeiän saavuttamisen välinen aika soveltuvin osin samojen säännösten mukaan kuin valtion palveluksessa olevien työntekijöiden eläkkeistä säädetään.

Eläkeajaksi luetaan niin ikään aika, jona kansanedustaja on saanut 2 momenttia soveltaen myönnettyä työkyvyttömyyseläkettä, milloin hänelle myöhemmin vanhuuden tai uuden työkyvyttömyyden johdosta on myönnettävä eläke tämän lain nojalla.

5 §

Eläkkeen perusteena oleva palkkio lasketaan kuukautta kohden edustajanpalkkiosta annetun lain (328/1947), valtioneuvoston jäsenille maksettavista palkkiosta ja korvauksista annetun lain (1096/2006) ja Suomesta Euroopan parlamenttiin valitun edustajan palkkiosta ja eläkkeestä annetun lain (1184/1994) nojalla edustajantoimesta enintään 15 viimeisen kansanedustajana toimitun täyden kalenterivuoden aikana maksettujen palkkioiden perusteella. Kunkin vuoden palkkio tarkistetaan eläkkeen alkamisvuoden tasoon vuoteen 2005 saakka indeksillä ja vuodesta 2005 lukien palkkakertoimella, josta säädetään työntekijän eläkelain 96, 97 ja 100 §:ssä. Kunkin vuoden palkkiosta vähennetään ensin määrä, joka vastaa sanotulle vuodelle vahvistettua työntekijän työeläkevakuutusmaksuprosenttia. Eläkkeen perusteena oleva palkkio on näin laskettujen vuosipalkkioiden keskiarvo kuukautta kohden. Jos edustajantoimi ei ole jatkunut yhtään täyttä kalenterivuotta, eläkkeen perusteena oleva palkkio lasketaan sen aikana jatkuneiden täysien kalenterikuukausien aikana maksetuista palkkioista.

Jos 1 momentin mukaisesti laskettu eläkkeen perusteena oleva palkkio jää pienemmäksi kuin se olisi, jos eläkkeen perusteena oleva palkkio olisi laskettu 15 ensimmäisen kansanedustajana toimitun täyden kalenterivuoden palkkioiden perusteella, lasketaan eläkkeen perusteena oleva

Lakialoite LA 84/2018 vp

palkkio eläkkeenhakijan hakemuksesta 15 ensimmäisen kansanedustajana toimitun täyden kalenterivuoden palkkioiden perusteella.

6 §

Tämän lain 2 §:n 2 momentin mukaisesti maksettu sopeutumisraha oikeuttaa eläkkeeseen siten, että eläkettä laskettaessa otetaan huomioon 75 prosenttia sopeutumisrahan perusteena olevasta palkkiosta. Eläkkeen karttumisprosentti on 1,5 prosenttia kalenterivuotta kohden. Jos sopeutumisrahaa on 11 §:n 4 momentin mukaisesti maksettu vain siltä osin kuin sopeutumisraha ei yhdessä ansiotulojen ja pääomatulojen kanssa ylitä kansanedustajan eläkkeen enimmäismäärää, eläkettä laskettaessa otetaan huomioon se osuus sopeutumisrahan perusteena olevasta palkkiosta, joka vastaa kansanedustajalle maksetun sopeutumisrahan osuutta hänelle myönnetystä täydestä sopeutumisrahaetuudesta.

7 §

Eläke myönnetään hakemuksesta.

Tämän lain 2 §:n 2 momentin mukaista sopeutumisrahaa on haettava edustajantoimen päättämiskuukautta seuraavan kuuden kalenterikuukauden kuluessa.

Se aika, jona sopeutumisrahan maksaminen on keskeytettynä, luetaan 2 §:n 2 momentin mukaiseen määräaikaan, jolta sopeutumisrahaa maksetaan.

19 §

Kansliatoimikunta voi hakemuksesta myöntää kansanedustajana toimineelle ylimääräisen sopeutumisrahan enintään 12 kuukaudeksi, jos siihen on terveydellisiä, taloudellisia, sosiaalisia tai muita erityisiä syitä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lain 5 §:ää sovelletaan eläketapahtumaan, joka sattuu tämän lain tultua voimaan.

Laskettaessa eläkkeen perusteena olevaa palkkiota 5 §:n 1 momentin mukaisesti otetaan huomioon vain vuonna 2001 ja sen jälkeen saadut palkkiot.

Laskettaessa eläkkeen perusteena olevaa palkkiota eläkkeenhakijan hakemuksesta 5 §:n 2 momentin mukaisesti voidaan ottaa huomioon myös ennen vuotta 2001 saadut palkkiot. Ennen vuotta 2001 saadut edustaja- ja ministeripalkkiot lasketaan noudattaen soveltuvien osin eläkkeen perusteena olevan palkkion laskutapaa sellaisena kuin se oli säädettyinä 5 §:n 1 momentissa ennen lain 832/2004 voimaan tuloa.

3.

Laki

työttömyysturvalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan työttömyysturvalain (1290/2002) 3 luvun 4 §:n 2 momentti, 5 luvun 3 §:n 3 momentti ja 7 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 3 luvun 4 §:n 2 momentti laissa 89/2016, 5 luvun 3 §:n 3 momentti laissa 1457/2016 ja 7 §:n 3 momentti laissa 918/2012, seuraavasti:

3 luku

Etuuden saamisen yleiset rajoitukset

4 §

Estävät sosiaalietuudet

-
- Työttömyysetuuteen ei ole oikeutta työnhakijalla:
- 1) joka saa kansaneläkelain tai työeläkelakien mukaista vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä;
 - 2) joka saa työttömyyseläkettä;
 - 3) jolla on oikeus saada sairausvakuutuslain mukaista äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa taikka jolle on myönnetty lomaa raskauden ja synnytyksen tai lapsen hoidon vuoksi taikka joka saa erityishoitorahaa;
 - 4) siltä ajalta, jolta hän saa maatalousyrittäjien luopumistuesta annetun lain (1293/1994) tai maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain (612/2006) mukaista luopumistukea;
 - 5) joka saa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (566/2005) tai työntekijän eläkelain (395/2006) 3 §:ssä mainittujen lakien, eläkeohjesäännön tai eläkesääntöjen mukaista kuntoutusrahaa taikka ansionmenetykskorvausta tapaturmavakuutuksen, liikennevakuutuksen tai sotilasvammalain (404/1948) kuntoutusta koskevien säännösten perusteella;
 - 6) joka saa työeläkelakien mukaista työuraeläkettä; tai
 - 7) joka saa kansanedustajan eläkkeestä ja sopeutumisrahasta annetun lain (329/1967) mukaisesta sopeutumisrahasta.
-

Lakialoite LA 84/2018 vp

5 luku

Työttömyyspäivärahan saamisen edellytykset

3 §

Palkansaajan työssäoloehto

Tarkastelujaksoa pidennetään myös ajalla, jota ei 4 §:n 4 momentin tai 4 a §:n 1 momentin perusteella lueta työssäoloeseen tai jona henkilö on työllistymistä edistävässä palvelussa. Lisäksi tarkastelujaksoa pidennetään ajalla, jona henkilö on hoitanut kansanedustajan tai ministerin tehtävää.

7 §

Yrittäjän työssäoloehto

Jos henkilö on työskennellyt osasairauspäivärahaa saadessaan tai on ollut työllistymistä edistävässä palvelussa, tarkastelujaksoa pidennetään vastaavasti. Lisäksi tarkastelujaksoa pidennetään ajalla, jona henkilö on hoitanut kansanedustajan tai ministerin tehtävää.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 30.11.2018

Antti Kaikkonen kesk
Kalle Jokinen kok
Antti Lindtman sd
Ari Jalonen sin
Krista Mikkonen vihr
Aino-Kaisa Pekonen vas
Thomas Blomqvist r
Peter Östman kd